

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

Status

6 • 77
juni-juli

SOCIALMEDICIN • MILJÖFRÅGOR • HANDIKAPP

Tidskrift för Riksförbundet för hjärt- och lungsjuka

pris 4:—

Hörapparat

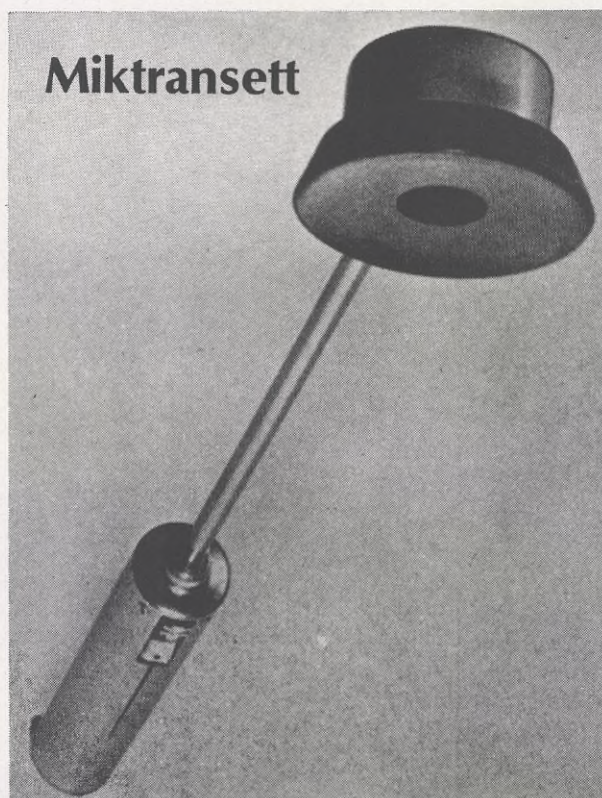

Miktransett

är en hörapparat som är mycket lätt att sköta. Den underlättar samtal mellan hörselvårdande personal och patienter. Präster och folk inom åldrvården behöver Miktransett för att överbygga nedsättningen i hörseln hos de gamla. Miktransett är också ett bra hjälpmedel för hörselskadade som har svårighet att handha vanliga hörapparater.

NYHET!

Nu även med telespole.

Produktprogram

Höranläggningar
Hörapparater
Hörseltekniska hjälpmedel
Effektförstärkare
Högtalare
Akustikförbättring

AB Transistor

Box 49093, 100 28 Stockholm. Tel 08-54 18 20

Status

Organ för Riksförbundet
för hjärt- och lungsjuka

nr 6 1977 årgång 39

Ansvarig utgivare: Tord Axelsson

Redaktör: Lars-Erik Hult

Förbundskansli:

David Bagares Gata 3, 1 tr, Sthlm

Postadress: Box 3196,

103 63 Stockholm

Telefon: 08/23 15 30

Postgiro: 95 00 11 - 7

Tryckeri:

Axlings Tryckeri AB,

Södertälje

Obs.

Nya priser på Status från 1.4.77

Helår 35:—, medlemspren. 15:—

UR INNEHÅLLET:

"Hjärtats dag"
på Skansen

Sid. 4

Familjens reaktioner
och barnets utveckling

Sid. 8

Journal på data

Sid. 10

Jorden, djuren
och vi Sid. 12

Fiskafänget Sid. 18

Gör din röst hörd!

Lagen om medbestämmande har som bekant inte varit så lätt att omsätta i praktiken som en del optimister trodde till en början. Det visade sig ligga på gränsen till naivitet att tro att viljan till samverkan skulle vara lika stor över hela linjen.

Lusten att sätta käppar i hjulen är påfallande stor på sina håll, så stor att de positiva effekterna som lagen syftade till i vissa fall hittills helt uteblivit.

Nu kan man ju med fog fråga sig, varför den nya lagen inte till alla delar gäller samtliga samhällsmedborgare, oavsett om de är verksamma inom produktionen eller inte, helt eller delvis.

Anständigheten tycker man borde kräva att alla blir delaktiga av samma förmåner oberoende av fysiskt tillstånd. I dag mig, i morgon dig. Den som är frisk just nu, kan ögonblicket därpå drabbas av minskad eller förlorad produktionskapacitet. Ibland slår ödet hårt — och obevekligt. Att då ytterligare straffa den redan slagne genom att ta ifrån honom all rätt till medbestämmande är verkligen att lägga sten på bördan.

Även den som i något avseende drabbats av sjukdom borde också i fortsättningen ha medbestämmanderätt över sin egen situation. Rätt att göra sin röst hörd om storleken av de ekonomiska anslagen, av de olika formerna för vård för att nu ta några exempel.

Naturligtvis har vi nött oss in i vissa sammanhang så pass att vi har yttranderätt i en del avseenden, det är sant, men å andra sidan är det klen beställt med rätten att fatta beslut, med medbestämmandet.

Och just här är det så viktigt att vi kommer till tals. Att vi inte för en sekund låter överheten sväva i okunnighet om att vi utgör en stor grupp i samhället, en grupp som tillsammans kan åstadkomma förändringar, med möjligheter att skaffa fram den rättvisa som inte ges oss av frivillighet. Vi är en stor påtryckargrupp, som kommer att bli ännu större, då alla berörda blir medvetna om metoderna att uppnå bättre villkor, att själva få bestämma.

Då kanske vi slipper uttalanden av det slag som en ledamot i en utredning om sysselsättningsfrågorna för handikappade framfört och där det uttalades att socialt handikappade skulle tvingas jobba i stället för att få sjukpenning, förtidspensionering eller socialhjälp. Eller som i ett annat fall betecknar dem som har skyddade jobb som arbetslösa. HCK kommenterar det som minst sagt upprörande och ett förakt för utslagna.

Det är milt uttryckt. Därför måste vi i tid göra vår röst hörd för att åstadkomma rimliga förbättringar.

Nu!

LARS-ERIK HULT

Solig HD på Skansen bra FHLIS-arrangemang

Det blev en solig Hjärtats Dag på Skansen onsdagen den 18 maj. Massor av folk hade sökt sig ut till Djurgården — och det hade de inte gjort förgäves. På Sollidens stora scen var det underhållning praktiskt taget i ett kör från klockan 12 till 16.30. Att publiken uppskattade FHLIS' arrangemang var det ingen tvekan om. Och Thore Skogman var ju verkligen ett fint dragplåster!

Man började redan klockan 11 uppe på Skansen. Då öppnades informationscentralen och dess två "avdelningskontor", då började lott-, dekal- och märkesförsäljningen, då startade den av Föräldraföreningen anordnade Tipspromenaden för hela familjen — ja, från *det* klockslaget gick hela Skansen i Hjärtats tecken. Uppe på Bollnässtorget hade FHLIS sin informationscentral. Där hade man även placerat hjärtutställningen mycket strategiskt. Mängder av människor passerade den — och dessutom lottförsäljningsstället på samma plats! I Bollnässtugan visade man olika bild-

band och hade även placerat en liten, men informativ, pacemaker-monter.

Promenerade man litet längre bort, upp mot Högloftet, så mötte man ett dignande brosecyrbord. Ett likadant bord återfanns vid Sollidens stora scen, så det var inte många av den mångtusenhövdade publiken som inte fick sig information till livs i en eller annan form. I hemtrevliga Älvrosgården bakades det tunnbröd på gammaldags vis i ena halvan och i den andra hade FHLIS ordnat en dietishörna. Där fick man via olika affischer och tablåer veta hur man ska äta för att äta rätt och där fick man även goda

Här är FHLIS' ordförande Ann-Björg Fagerman i talarstolen, då Hjärtats Dag startade på Skansen.

Teatergruppen "Hjärtat" gjorde sitt första framträdande på Sollidens stora scen med Anna-Lena Wästbergs pjäs "Resan till landet Normalien". Succé från första stund. På bilden fr v Christina Lundström, Göran Kastberg, Jeanette Bjällstam, Bengt Larsson och Elisaweta.

Ann-Charlotte Björling och Hans Gertz med Jan Eyron vid flygeln gjorde stor lycka med sitt program "Sjung och var glad" (bilden ovan t v). Thore Skogman är som bekant en lättsam och populär herre och det fick man verkligen bekräftelse på vid hans framträdande på Sollidens scen, där han pratade, sjöng och underhöll i ett svindlande tempo, som högljutt uppskattades av publiken. Vid flygeln hade Thore hjälp av likaledes riksbekante Nisse Hansén. Som framgår av bilden nedan hade stora skaror dragit upp till Solliden för att njuta av ett både förstklassigt, roande och tankevärt skådespel med många av våra främsta artister som medverkande.

råd av den duktiga dietisten Louise Malmberg.

Underhållning i trevlig blandning

Klockan 12 gjorde teatergruppen "Hjärtat" sitt första framträdande på Sollidens stora scen med Anna-Lena Wästbergs pjäs "Resan till landet Normalien". Den gick verkligen hem hos publiken — och kanske än mer när den visades för andra gången klockan halv tre. Själva festprogrammet inleddes av duktiga FHLIS-ordföranden Ann-Björg Fagerman. Sedan berättade vår förbundsordförande, Bo Martinsson, inspirerat om RHL och målsättningen med Hjärtats Dag, Thore Skogman pratade, skrattade, sjöng och underhöll utav bara den, Mille Schmidt drog roliga historier och Ann-Charlotte Björling och Hans Gertz sjöng en bukett härliga duetter. Vi skall inte glömma att Föräldraföreningens sekreterare, Britt-Marie Gustavsson, berättade om de hjärtsjuka barnens problem, vilket ytterligare accentuerades av det trevliga föredrag docent Björn Bjarke från S:t Görans sjukhus höll. I allt blev det en lång, men mycket njutbar, anrättning som publiken helt tyckte uppskatta.

Ja, så fortsatte försäljningen med god hjälp av medlemmar från Lions Club Stockholm City, folk flanerade, tittade på affischer, frågade — så nog gick informationen om att det här gällde hjärtat ut! Klockan fyra avslutade så Polisrytteriet Hjärtas Dag med en bländande uppvisning nedanför Sollidens stora scen. Man visade upp en kadrilj, hoppade genom eld och exponerade på ett anslående sätt hur väldresserade polishästarna är — och självfallet dess ryttere.

*

Hjärtats Dag på Skansen blev något av en succé. Det är klart att det kanske fanns en del saker som FHLIS AU skulle ha velat ändra på, men det blir ju fler vårar — och fler Hjärtats Dag. Till sist en stor eloge till Ann-Björg Fagerman, Robert Dard, Arne Hilledén och Eivind Kolm, som dragit det hårda organisationslasset och till Anna-Greta Johansson, som hade det svåra jobbet att organisera försäljningen av lotter, dekaler och allt vad det nu heter. Jag vet att de många gånger arbetat långt mer än vad de borde göra med tanke på krafter och hälsa, men de har aldrig gett tappt. Resultatet blev ju också en mycket lyckad Hjärtats Dag på ett härligt vårligt Skansen.

Nils-Olof Westberg

Pressen om Hjärtats Dag

Hjärtats dag på ett 70-tal platser över helt landet har uppmärksamats starkt av pressen. Här följer ett litet axplock av de rubriker man kunde läsa i tidningarna under den tid turnén pågick.

Göteborgs-Posten:

Hjärtats dag på Liseberg för halv miljon svenskar

Västerviks-Tidningen:

Efter Hjärtats Dag:

Nu vet västerviksborna mer om hjärtinfarkter!

Skånska Dagbladet:

Nu startar kampanj OM HJÄRTSJUKA

Nya Norrland:

Sprider kunskap om vår största folksjukdom

Upsala Nya Tidning:

Hjärtats dag i Fjärdhundra

Blekinge Läns Tidning:

Hjärtats Dag i Karlshamn

SOMMARMOTIV av Sven Björnson

Björnson

STRANDVÄGEN

Familjens reaktioner och barnets utveckling

Ett kroniskt sjukt eller handikappat barn genomgår samma känslomässiga utvecklingsfaser som andra barn. Detta kan tyckas vara ett självklart påstående, men ändå visar det sig ofta i praktiken att föräldrar kan ha svårt att känna igen tex trots-aggressivitet eller frigörelseförsök. Man kanske med ett hjärtsjukt barn har haft stora problem med matningen under spädbarnstiden. Om sedan trotset drabbar matsituationen kan föräldrarna lätt tolka detta som sammanhängande med barnets hjärtsjukdom, skriver biträdande överläkarna Berit Lagerheim och Lars Norén vid respektive barnpsykiatriska och barnmedicinska klinikerna, Danderyds sjukhus, i sin andra artikel. Den första publicerades i förra numret av Status.

Andra gången kanske man är så rädd att barnet inte tål alltför kraftiga vre-

desutbrott, att man alltid lirkar med barnet för att undvika konfrontationer. Många gånger kan risken vara stor, att barnets uppfattning om sig självt helt domineras av upplevelsen att vara "felaktig". Man skulle önska att varje handikappat barn kunde få en trygg upplevelse av att vara i första hand ett välkommet barn, med en kropp som går att tycka om, och att sjukdomen trots allt är en bisak.

Föräldrarna

För en familj är det nästan alltid en stor och svår upplevelse att det barn man fått visat sig vara allvarligt sjukt. Det är vår erfarenhet att detta är särskilt känsligt för modern. Det tycks vara en speciell kvinnlig upplevelse att barnet har varit och är en del av en själv. Detta kan medföra en känsla hos kvinnan, att hon på något mystiskt sätt är skuld till barnets handikapp. Ofta ligger också största ansvaret för skötseln på modern. Att sköta

ett kroniskt sjukt barn är något som hela tiden ger spänning och oro och känsla av otillräcklighet. I en sådan krissituation och under sådana påfrestningar är det naturligt, att man vänder sig till den som står en nära för att få tröst och stöd och för att få sin sårade självkänsla lite återupprättad. Kanske har kvinnan svårt att uttrycka vad hon behöver och anklagar istället maken för att inte ställa upp tillräckligt. Han å sin sida känner också av oron och krissituationen och orkar kanske inte vara det stöd, som skulle behövas, utan drar sig undan från hem och barnskötsel mer än förut.

Det som egentligen är två makars reaktion på chocken att ha fått ett sjukt barn, kan på detta sätt ge upphov till kris också i äktenskapet. Vi tror att en del av det lidandet skulle kunna förhindras, om föräldrar fick krishjälp under den första tiden, vare sig den nu ges av "fackfolk" eller av en klok medmänniska.

Syskonen

För syskon kan det vara svårare än vanligt att få en nykomling i familjen, om föräldrarnas hela uppmärksamhet inriktas på den lillas sjukdom. Syskonsvartsjukan kan därför kännas svårare än den annars skulle göra. Föräldrarna orkar ofta inte rätt bemöta syskonets reaktioner. Kanske säger också tex mormor till den äldre: "Du som är frisk, skall väl vara glad och snäll". I detta sammanhang — när det gäller att konkurrera om föräldrarnas intresse — kan det till och med vara en nackdel att vara frisk. Vanligast är kanske att äldre syskonen blir ovanligt "duktiga" och omtänksamma — kanske ibland mer än de egentligen orkar med.

Det sjuka barnet

Under de första två åren bygger barnet upp en uppfattning om den egna kroppen och omvärlden. Det upplever de första grunderna av trygghet och otrygghet. Föräldrarna — kanske framförallt mamman — är de som till barnet förmedlar dessa upplevelser och kunskaper genom sitt sätt att handskas med barnet. Därför är det viktigt att det för det späda barnet inte blir för många och för långa avbrott

i den kontinuerliga kontakten med föräldrarna.

När det gäller ett allvarligt sjukt barn, blir det ofta många sjukhusvisiteter under de första levnadsåren, innan barnet blivit moget nog att längre tid klara sig utan föräldrarna. Det ligger också nära till hands, att föräldrarna förmedlar sin ängslan till barnet. Detta är två faktorer, som kan tänkas göra det sjuka barnet relativt sett otryggt och därför mer beroende.

Vi tycker därför att det är viktigt, att föräldrarna får vara hos sina små barn under sjuklustiden, och att föräldrar får all den tid de behöver att med någon sakkunnig prata igenom allt de undrar över och oroar sig för.

Under "trotsåldern" (ungefär mellan 1 1/2 och 4 år) intresserar sig barnet för att utforska hur allt fungerar, tex kroppens alla funktioner och vad som händer om man säger nej eller blir arg. Barnet får självkänsla av att uppleva kontroll över sig själv och också av att kunna påverka omgivningen.

När det gäller ett sjukt barn finns det en viss risk för att barnet mest upplever sjukdomen och alla problem och svårigheter den medför, så att hela kroppsuppfattningen blir negativ. Det finns också en risk att föräldrarna, som gensvar på barnets ängslighet och

sjukdom, överbeskyddar barnet och inte ger det en chans att pröva sin egen förmåga. Föräldrarna kanske också är så pressade av vård och oro, att de inte orkar med "trotsarbetet". Ibland ser man att barnet får så mycket uppmärksamhet och så lite motstånd, att det får ett orealistiskt övermod.

Manligt-kvinnligt

Någon gång i 4–6 års ålder börjar barnet utforska innebörden av "manligt-kvinnligt". I den åldern börjar barnet tycka om föräldrarna på ett nytt sätt, mer för vad de är, än för det de ger barnet. Barnet börjar i denna ålder att identifiera sig med föräldrarna, också med en begynnande upplevelse att vara lik mamma eller att vara lik pappa. Barnet försöker ta reda på om det är bra eller dåligt att vara pojke respektive flicka. Det finns risk att barnet uppfattar att "felet" på kroppen har att göra med att det är pojke respektive flicka. Detta kan störa identifikationsprocessen, framförallt om det finns ett friskt syskon av motsatt kön. Identifikationen kan också störas av en extrem mammabundenhet på grund av sjukdomen, eller av äkten-

Forts s 22

Journal på data — till vad nytta?

Erfarenheter av den strukturerade bildskärmsjournalen för pacemakerpatienter utlovades i förra numret av Status. Den lämnas här av Maj Levander-Lindgren, docent i kardiologi vid Karolinska sjukhuset och biträdande överläkare vid medicinska kliniken vid pacemakerverksamheten.

När du går in på en bank kan du omedelbart tack vare dataskärmen få fram uppgifter om tillgodohavande, insättningar och uttag. När du kommer till din läkare eller ringer för förfrågan eller recept, tar det ofta en lång stund för någon av personalen att leta fram din journal ur ett stort arkiv. Har man otur kanske den för tillfället inte ens går att finna; den kan ligga för anteckningar någonstans på en expedition i en hög av journaler.

Varför inte ha patientjournalen lättåtkomlig på en bildskärm? Ja, varför inte tyckte vi också, när pacemakermottagningen på Karolinska sjukhuset började sin verksamhet för sex år sedan. Vi hade turen, att det redan fanns en datamaskin på sjukhuset med outnyttjad kapacitet, och fick så möjlighet att för pacemakerpatienternas speciella behov utarbeta ett alldeles nytt journalsystem, som vi kallat den strukturerade bildskärmsjournalen.

Bakgrund

Pacemakerbehandling måste praktiskt taget alltid bli livslång, och genom åren samlas det i journalen en mängd viktiga uppgifter: varför man måste börja behandlingen, vilka operationer som gjorts, EKG och röntgenfynd, laboratorieresultat och mediciner som givits. Vad som är särskilt viktigt är vilken typ av batteristimulator som senast opererades in, dess analysvärden och när den måste kontrolleras.

Vad menas med en strukturerad bildskärmsjournal?

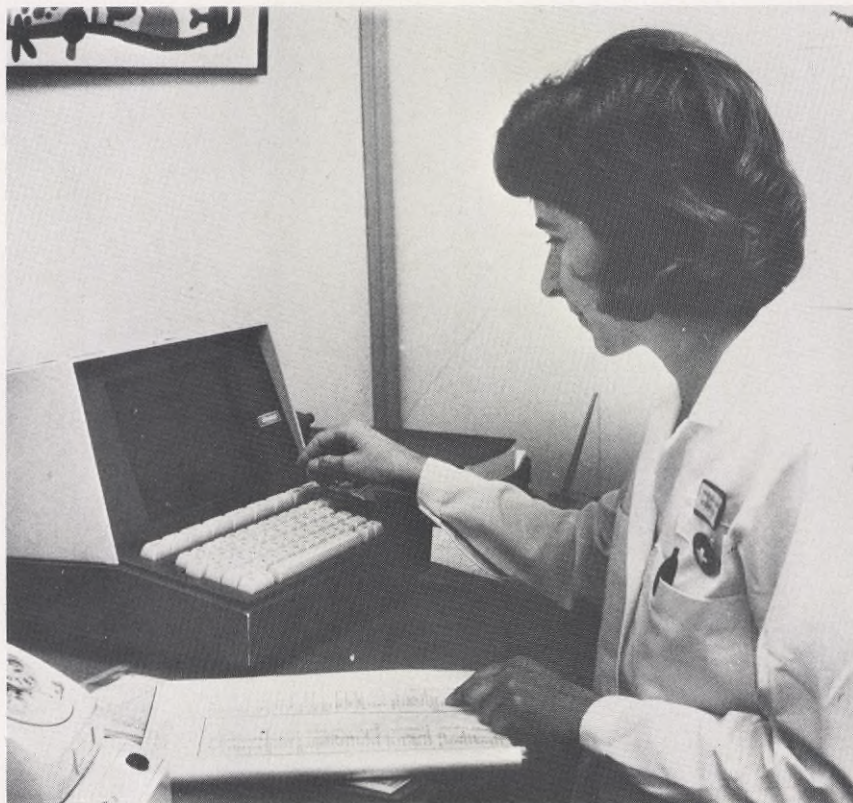
Genom att skriva patientens personnummer och sända in detta i datamaskinen får man genast fram journalen. Det är också viktigt att man lätt kan återfinna olika uppgifter och få dem överskådligt presenterade, och därför skrivs olika typer av information in på olika formulär eller bilder

på dataskärmen. Och skriva, ja det gör man på ett tangentbord precis som på en vanlig skrivmaskin. Formulären har vissa fasta rubriker, där man skall ange vilka alternativ som föreligger och på så sätt styr man journalskrivningen så att alla väsentliga uppgifter kommer med. Journalskrivaren kan sedan efter önskan ge en nyanserad beskrivning av situationen helt i valfria ordalag, sk fri text. Datamaskinens speciella möjligheter till redigering utnyttjas till att på ett ändamålsenligt sätt föra samman olika uppgifter till översiktsskärmar. Den här jour-

nalen har nu använts på pacemakermottagningen i fem år och ersatt den vanliga pappersjournalen. Den har visat sig medföra flera olika vinster.

En lätt tillgänglig journal

Det revolutionerande i metoden med bildskärmsjournaler och det som ställer denna journal i särklass jämfört med andra patientdatasystem är att journalen ständigt finns tillgänglig på bildskärmarna. Man slipper därigenom det irriterande arbetet med letande, transport och arkivering av journaler, vilket gjort det möjligt att spara in

Journal på data. Man kan på så sätt medverka till en ökad patientsäkerhet och metodförbättringar och på sikt även göra besparingar för sjukvården.

personal. I akuta fall och vid telefonförfrågningar kan man enkelt på bildskärmen få fram uppgifter om patienten, vilket ger möjlighet till snabba och säkra beslut. Om journaluppgifter behövs där inga bildskärmar finns eller vid tillfälliga avbrott i systemet, finns papperskopior i reserv. Nya utskriften kan omedelbart levereras av en utskriftsmaskin på avdelningen.

Underlättande av metoduppföljning

Pacemakerbehandlingen genomgår ständigt förbättringar, man får nya typer av batterier och nya behandlingsprinciper. Det är därför en väsentlig uppgift för avdelningen att kunna följa upp och analysera resultaten av behandlingarna: se hur mycket vi hjälper patienterna och vilka problem som kan uppstå och hur man skall lösa dem.

Vi får också "på köpet" genom systemet en fortlöpande produktkontroll, genom att uppgifter om batterierna, när de börjar laddas ur och hur detta visat sig när och varför de bytes, kontinuerligt tillställs tillverkarna.

Flera forskningsprojekt med metoduppföljningar har möjliggjorts eller underlättats av bildskärmsjournalen. Datorn kan exempelvis göra sökningar och på en kort stund lämna en lista på alla patienter, som haft en viss komplikation som man vill studera. Detta

skulle kanske tagit månader att få fram om man på vanligt sätt haft att gå igenom alla patientjournalerna. När man sedan skall analysera förloppet hos olika patienter är det till stor hjälp att ha alla journalerna ständigt till hands på bildskärmarna, och att genom struktureringen av journalen veta exakt var man kan finna olika uppgifter.

Bildskärmsjournalen är klart överlägsen andra metoder såsom hålkort.

Sekretessrisk eller bara ökad säkerhet?

Människor har blivit rädda för att datamaskinen skall lämna ut känsliga uppgifter om dem till obehöriga. Det finns dock inte någon anledning till sådan oro vad beträffar bildskärmsjournalen.

Informationen kan endast fås fram på specialavdelningens bildskärmar genom ett särskilt förfarande, alltså i princip på samma expeditioner och avdelningar, där man annars har konventionella journalen liggande till förvaring. Dessutom kan man genom speciella nyckelsystem göra informationen åtkomlig endast för den som har ett legitimt behov av den. Patienterna kan därför känna en ökad trygghet i förvisningen, att viktiga uppgifter om dem alltid finns till hands för läkare och sköterskor utan att sekretessen äventyras.

Kan datasystemet minska arkivproblemen?

Journalarkiven dras med växande problem, inte bara med tidsåtgång för hantering av journaler utan också med ständigt växande behov av dyrbart utrymme. Datorns skrivminne utgör ett komprimerat arkiv. Information, som ej behöver finnas on-line i datamaskinen kan lagras på magnetband och mikrofilm, s k COM-teknik. Vid behov kan man komplettera dessa uppgifter genom att EKG-kurvor och liknande information lagras på mikrofilm (jacket). Svaret på frågan i rubriken blir därför ja.

Önskemål för framtiden

Eftersom den strukturerade bildskärmsjournalen innebär ett helt nytt sätt för "journalinformation, tar givetvis inläringen av systemet en viss tid. På vår pacemakermottagning, där personalen nu blivit van med alla fördelar bildskärmsjournalen innebär, kan man inte tänka sig att återgå till konventionella pappersjournaler, som i dubbel bemärkelse är tunga att arbeta med. Vad vi önskar oss är att ytterligare få rationalisera journalerna och överföra all information till datasystem, kompletterat med mikrofilm. Man kan på så sätt medverka till en ökad patientsäkerhet och metodförbättringar, och på sikt även göra besparingar för sjukvården. ■

RHL:s ID-kort för pacemakerbärare

Du har säkert sett programmet "Reservdelsmänniskan" i TV där vi fick tillfälle att genom Arne H W Larsson i RHL:s pacemakerkommitté omnämna ID-brickan och presentera det nu framtagna ID-kortet. ID-kortet gäller nu för samtliga pacemakerfabrikat och finns hos samtliga pacemakerkliniker. Som framgår av texten på kortet kan du kontakta RHL, tel 08-23 15 30 och vid resa inom landet få en förteckning över pacemakerkliniker i Sverige och vid resa inom Europa ett häfte med karta och klinikförteckning. Vid resor utanför Europa kan även vissa adressuppgifter lämnas. Kortet är framtaget av RHL:s pacemakerkommitté i samarbete med läkare och sjuksköterskor samt resp pacemakertillverkare. Vid batteribyte får du automatiskt ett ID-kort, där uppgifter ifylles som anses viktiga, förslagsvis vid en resa. Mediciner noteras och sjukgymnasten vet besked. Respektive läkare bestämmer vilka noteringar som skall göras. Du har med andra ord journalen med dig.

Återbesök införes med blyerts och kortet bör förvaras tillsammans med ditt normala ID-kort. Medsänd plastficka är tyvärr något för trång. Detta skall senare ändras.

Självfallet får klinikpersonalen litet extra arbete för de patienter som redan har ett "batteri", men detta är ett engångsarbete då kortet en gång är ifyllt. RHL kommer i Status att hålla dig informerad vad som händer på pacemakerfronten genom bl a läkarartiklar.

Lodjuret anses inte hotat i vårt land. Det finns ännu relativt gott om det. Man tror att det kan röra sig om 2 000 exemplar.

Jorden, djuren och vi

Så här skriver den amerikanske biologen och ekologen Barry Commoner i sin bok "Cirkeln sluter sig": "Vi lever i en tid som domineras av enorm teknisk makt och extrema mänskliga behov. Makten är smärtsamt självklar i kraftverkens megawatt och atombombernas megaton. Människans behov framgår redan av antalet människor i dag och, inom en snar framtid, av förstörelsen av deras vistelseort, jorden, och av den tragiska, världsomfattande svälten och nöden. Klyftan mellan makten och de mänskliga behoven fortsätter att växa: makten blir fet på samma felaktiga teknologi som gör behoven större."

För artikeln svarar Sture Wahlström.

Commoner är bara en bland många ropande röster. Den nya produktions-tekniken inom jord- och skogsbruket och industrin har brutit sönder det ekologiska systemet, rubbat en balans som skapats under årmiljarder. Vi är i full färd med att säga av den gren vi sitter på. Naturen slår allt hårdare tillbaka, säger ekologer och andra, att utplånas om vi inte återför civilisatio-

nen under ekologins orubbliga lagar, fogar in oss i allt livs kretslopp: ta av naturen och ge vidare till nytta för annat organiskt liv, som sedan åter kan nyttiggöras av människan.

Industrisamhällets miljöförstöring, rovdrift, utplundring och stress måste hejdas. Vi kommer förr eller senare att tvingas inse att människan är en del av naturen, inte oinskränkt härs-

kare över den. Det är dags att skapa det ekosofiska samhället.

Ordet ekosofi, som har införts av den norske filosofen Arne Naess, är sammansatt av eko, som kommer från det grekiska ordet *oikos* och betyder hus, och sofi, vilket kommer av det likaledes grekiska *sofia*, som betyder visdom.

Ekosofin är alltså ett filosofiskt sys-

tem som lägger tonvikten vid hushållningen i naturen, till vilken människan själv också räknas. Det människan görs in i de stora sammanhangen i naturen och ses inte som isolerade företeelser. Detta innebär dock inte att människan får samma ställning som djur och växter men att hon måste hålla sig innanför naturens begränsningar.

Hänsynslös rovjakt

Inte minst gäller det ekosofiska budskapet våra vänner djuren som i allt högre grad utsätts för hänsynslös rovjakt och berövas sina naturliga miljöer och existensmöjligheter. I Östafrika till exempel bedrivs en tjuvjakt som saknar motstycke — och samtidigt debatteras allt intensivare världen över hur utrotningshotade djur skall kunna räddas.

Men inte bara jakten (legal och illegal) är ett hot mot viltet. En kanske ännu större fara utgör dels människans bristande kunskap om de vilda

djuren och dels befolkningsexplosionen i världen som kräver alltmer land för åkerbruk och bosättning. Djuren trängs undan till krympande områden och får allt svårare att klara sig.

I Afrika, den en gång så utomordentligt viltrika kontinenten, är det nu snart bara i nationalparkerna som viltet existerar i någon större omfattning. Från många håll bekräftas vilken bedrövlighet som råder för viltet utanför nationalparkerna. Fler-talet djur jagas oupphörligt av både licensierade skyttar och tjuvskyttar. Tyvärr mest av de senare.

I sin blinda framfart gör människan på grund av sin okunskap och kortsiktiga profithunger de fruktansvärdeste misstag.

För några år sedan fick man till exempel för sig att man kunde utrota tse-tse-flugan (bärare av sömnsjuka) om man först dödade allt vilt i ett område. Sedan tusentals giraffer, antiloper, gaseller och andra djur formligen slaktats kom man underfund om att

tse-tse-flugan klarade sig på blodet från mindre däggdjur och gnagare som det inte gick att utplåna lika lättvindigt.

För inte så länge sedan utfärdades ett påbud från regeringarna i Central- och Östafrika om att ett större antal flodhästar måste dödas. Det ansågs att de förstörde växtligheten (en flodhäst äter ca 60 kg gräs om dagen). Minskningen av antalet flodhästar ledde emellertid snabbt till att fångsten av en fisk med namnet tilapia gick ner katastrofalt. Den här fisken hade länge utgjort en av de viktigaste proteinkällorna för befolkningen längs en rad av floder och sjöar. Vad man inte visste var att de små alger som fisken lever av kunde bildas endast tack vare flodhästarnas ekskrementer i vattnet. Inga flodhästar, inga alger, inga fiskar — näringsbrist för människorna.

Krig mot sparvar

För många år sedan förklarade kineserna krig mot landets sparvar som ansågs äta upp väldiga mängder ris och annan säd. Först sedan flera miljoner fåglar dödats kom myndigheterna till klarhet om att sparvarna åt inte bara säd utan även massor av insekter. De växande insektssvärmarnas skadegörelse blev mångdubbelt större än den fåglarna åstadkommit.

I Kenya är leoparden snart utdöd på grund av tjuvjakt. Lika illa är det ställt för elefanten. Ju svårare elfenbenet blir att komma över, desto högre pris på marknaden. I Hong Kong kan man för ett par trettiokilosbetar få mellan 30 000 och 40 000 kronor. Elfenbenet förvandlas här till massor av i regel helt meningslösa souvenirer.

Starkt utrotningshotad är också noshörningen, vars horn man mal till pulver och säljer som afrodisiaka (sexuallstimulerande medel) i orientaliska länder.

Även tigrarnas morrhår har länge ansetts kunna tjäna som afrodisiaka, och dessutom har ju dess skinn alltid varit åtråvärt. Av den bengaliska tigern finns kanske högst 2 000 kvar.

Bland det ständigt ökande antalet utrotningshotade djur — man räknar med minst tvåtusen arter — märks även grizzlybjörn, bergsgorilla och lejon. I Amazonasområdet är många däggdjurs existens hotad bla därför att kolossala skogsarealer kalthuggits.

I den dystra helhetsbilden ingår också djurparkernas behov av djur samt den ökande handeln med alla möjliga slags sällskapsdjur. Visserligen har de stora djurparkerna runt om i världen kommit överens om att stoppa

Inom Sveriges gränser finns det antagligen inte längre några vargar. De förmodas hålla till inom de svensk-norsk-finska gränstrakterna.

En hel värld har upprörts av den brutala ihjälklubbingen av hundratusentals sälungar utanför den kanadensiska kusten.

handeln med de vilda djur som anses utrotningshotade, men tyvärr finns det ännu gott om privata djurparker med vinsten som enda intresse, och dessa skulle knappast dra sig för att köpa upp de sista återstående exemplaren av en hotad art.

Sällskapsdjuren ökar

Viltbiologerna är mycket bekymrade för den nästan lavinartat växande marknaden för sällskapsdjur. Många arter av papegojor, ödlor, sköldpaddor och to m ormar, hotas av decimering. Varför en del ormar under senare tid blivit populära som "sällskapsdjur" är svårt att utgrunda. Faktum är emellertid att fenomenet visar en klar tendens att öka.

Ökar gör även efterfrågan på ormskinn av olika slag. De används till skor, handväskor, portmonnäer och mycket annat.

I många afrikanska städer kan man köpa halsband av lejon- och tiger- tänder, byxor och andra klädesplagg av apskinn, papperskorgar av elefant- fötter, armband av giraffhår, ett otal prydnadsföremål av elfenben osv. Pri-

serna är höga och det är västvärldens lyxkvinnor som utgör den dominerande kundkretsen. Likadant är förhållandet när det gäller den upprörande ihjälklubbingen av hundratusentals sälungar utanför den kanadensiska kusten.

Antalet minkfarmer blir fler och fler. Minkarna utfordras med massor av fisk, som i första hand borde användas till människoföda.

Många tycker kanske att detta med minkar är en marginell post i den stora världsbokföringen. Men det är alldeles fel. Sammantagna blir alla marginella poster till väldiga summor i de statistiska kolumnerna och tabellerna.

I USA fångar man enorma mängder av en viss sillfisk, som används för uppfödning av broilors.

Liknande mer eller mindre helgalna metoder är vanliga på många håll runt vårt arma klot.

Verk i blåsväder

Svenska statens naturvårdsverk har länge varit i blåsväder. Välkänd för mängder av ovederhäftiga och obehärskade uttalanden är dess chef, ge-

neraldirektör Valfrid Paulsson. Han har försvarat kalhyggen, giftbesprutningar, huvudlösa utdikningar, överavverkning, överetablering inom skogsindustrin osv. Av en chef för Naturvårdsverket väntar man sig väl i första hand, att han bemöter varje form av kemiska ingripanden i naturen med största skepsis och med noggrann kritisk granskning. Det är därför med högsta grad av förvåning man hör hur herr Paulsson ideligen lidelsefullt engagerar sig för användandet av uppenbart riskabla kemiska medel. Han uppger att man inte kunnat bevisa, att hormoslyr är skadligt för djur eller människor. Detta trots att många experter både här i Sverige och utomlands bevisat motsatsen.

Paulsson borde betänka att det tog minst tio år innan man fick klarhet om neurosedynets fasansfulla effekter på foster. Det tog också lång tid innan man insåg faran med DDT-besprutningar, som bl a medför död för vissa syrealstrande alger i världshaven. Avsevärd tid tog det även att inse amfetaminets farliga verkningar och entero-vioformens stora skadlighet i större doser (Japankatastrofen). Mån-

ga andra liknande exempel finns.

Genom kalhuggning, besprutningar, erosion osv har otaliga fågelbon, myrstackar och visten för många smådjur ödelagts. Men Naturvårdsverket framhårdar. Dess agerande är i många avseenden häpnadsväckande. Hösten 1975, vid en TV-diskussion om hormoslyr, började Valfrid Paulsson med att predika om hormoslyrets outhärlighet och förträfflighet innan någon som helst diskussion kommit i gång. En felaktig utgångspunkt. Varför ville han till varje pris försvara det? Motståndarna sägs alltid vara besjälade av antihormoslyr-hysteri, anses överhäftiga osv.

Kartläggning av rovdjur

En positiv merit för Naturvårdsverket är den stora rovdjursundersökningen, där i första hand Norrbotten ovanför odlingsgränsen avpatrulleras. Varje spår noteras, alltifrån älg ner till ekorre och lämmel. Främst ägnar man sig åt järv, varg, björn och lo.

För något år sedan räknade man med att det fanns mellan 11 och 18 järvlyor i Norrbotten. Om det fanns lika många hannar och honor har dock inte kunnat konstateras. Tyvärr händer det fortfarande att både järv och andra djur jagas från snöskotrar (just nu är det tal om att snöskotertrafiken avsevärt skall begränsas).

Lodjuret anses inte hotat. Det finns ännu relativt gott om det. En del tror

att det kan röra sig om cirka 2 000 exemplar, men troligen är den siffran för hög.

Björnar lär finnas till ett antal av mellan 300 och 500.

Däremot kan man inte vara säker på att det finns några vargar kvar inom Sveriges gränser. De som finns befinner sig i de svensk-norsk-finska gränstrakterna — det är vad man säkert kan påstå.

Illa till ligger också den vackra fjällräven. Den fridlystes 1928, tyvärr redan då flera år för sent. Möjligen finns det i dag något hundratal fjällrävar kvar och naturvårdare och andra vill gärna att de skall föröka sig.

Emellertid finns det djur även i sydligare trakter av landet som har det besvärligt. Östersjösälarna har decimerats svårt genom giftutsläpp.

Igelkottar vägdödas

Utrotningshotade är också havsörnen, pilgrimsfalken, igelkotten och uttern. Den sistnämnde har just ingenstans att hålla till och igelkottarna blir i stor utsträckning ihjälkörda på våra vägar.

Även för grodorna är läget bister. Deras lekplatser har försvunnit genom diverse rationaliseringsåtgärder inom jord- och skogsbruket. Ännu sämre lär dessa både trevliga och nyttiga djur få det om de mest fanatiska skogsexperterna får dika ut flertalet av våra våtmarker.

Regeringar och industrifolk runt om

i världen har all anledning att beakta de ekologiska och ekosofiska aspekterna i den värld där allt levande är en del av den stora helheten. En förgiftad och utarmad värld där varken djur eller växter äger ens de elementäraste livsbetingelser, vad har den kvar åt människan? Ingenting, absolut ingenting.

”Vad som räddade livet från att dö ut var att det under utvecklingens gång uppstod en ny livsform som omvandlade de primitiva organismernas avfall till nytt organiskt material. De första fotosyntetiserande organismerna förvandlade livets glupska, rätlinjiga kurs till jordens första stora ekologiska förlopp. Genom att sluta cirkeln uppnådde de vad ingen levande organism ensam kan uppnå — överlevnad.

Människorna har brutit sig ut ur livets cirkel, drivna av biologiska behov utan att den sociala samhällsorganisation som de utarbetat för att ’besegra’ naturen: välståndsskapande medel som styrs av de krav vilka står i strid med de krav som styr naturen. Det slutliga resultatet är miljökrisen, en överlevnadskris. För att få överleva måste vi sluta cirkeln på nytt. Vi måste lära oss att lämna tillbaka de rikedomar vi lånat av naturen.”

Citatet är från Barry Commoner, och det säger oss med all önskvärd tydlighet att vi måste handla och handla snabbt. ■

För något år sedan räknade man med att det fanns mellan 11 och 18 järvlyor i Norrbotten. Jakten från snöskotrar är ett klart hot mot järv och annat vilt.

Arbetsmarknadsutsikterna våren 1977

Bruttonationalprodukten beräknas ha ökat i Sverige med ca 1,5 procent under 1976 konstaterar AMS. Tjänsteproduktionen och framför allt den offentliga sektorn kom att svara för hela ökningen. Inom industrin och övrig varuproduktion noterades en minskning på ca 1 procent. Den svaga konjunktur som förelåg inom industrin speciellt under slutet av förra året förefaller enligt konjunkturbarometern ytterligare ha accentuerats under första kvartalet i år. Utfallet tyder på att produktionen dragits ned väsentligt och tillväxten av färdigvarulagren har fortsatt. Företagens orderförväntningar pekar emellertid mot en stigande efterfrågan under andra kvartalet, förväntningar som är mer uttalade vad gäller exportordergången än hemmamarknadsefterfrågan.

Bilden av en svag industrikonjunktur framträder även när man studerar arbetskraftsefterfrågan inom industrins tillverkningsyrken, som den noteras vid arbetsförmedlingen i form av nyanmälda lediga platser. De nyanmälda tillverkningsarbetena inom industrin låg under första kvartalet 1977 på den lägsta nivå som noterats under 1960- och 1970-talen. Till skillnad mot vad som gäller industrins efterfrågan på arbetskraft har de lediga platserna fortsatt att öka inom den offentliga tjänstesektorn, främst inom vårdsektorn. Även inom byggnadsverksamheten och den privata tjänstesektorn har efterfrågan upprätthållits på en relativt hög nivå.

Frånsett de äldsta åldersgrupperna har antalet personer på arbetsmarknaden fortsatt att öka under vintern 1976/77, om än i lägre takt än åren närmast innan.

Antalet sysselsatta ökade mellan åren 1975 och 1976 med i genomsnitt drygt 20 000 personer i åldrarna 16—74 år. Ökningen var starkare under det första halvåret än under det andra. Detta sammanhänge bla med sänkningen av pensionsåldern den 1 juli 1976 vilken medförde att uppskattningsvis 20 000 personer i åldrarna över 65 år lämnade arbetskraften. Under de två senaste kvartalen har antalet sysselsatta legat ca 10 000 över nivån ett år tidigare. En minskad sysselsättning kan noteras för de yngsta och äldsta åldersgrupperna. I åldrarna 20—64 år har emellertid sysselsättningen stigit betydligt och de fyra senaste kvartalen har antalet sysselsatta varit ca 30 000 fler än under motsvarande period ett år före. En fördelning av sysselsättningsförändringarna efter kön visar att uppgången helt kan hänföras till den kvinnliga arbetskraften. Skillnaderna i sysselsättningsutvecklingen mellan män och kvinnor är en återspejling av de olikartade efterfrågemönster som uppträtt inom skilda näringsgrenar. Inom industrin, som drabbats hårt av konjunkturedgången, har efterfrågan på arbetskraft en längre tid varit ytterligt låg och trots betydande arbetsmarknadspolitiska och andra ekonomiskpolitiska insatser, har sysselsättningen minskat. Nedgången mellan första kvartalet 1975 och 1976 var ca 30 000 eller 2,7 procent. Den offentliga sektorn, inom vilken antalet sysselsatta till tre fjärdedelar utgörs av kvinnor, har där-

emot expanderat kraftigt och sysselsättningsökningen inom denna näringsgren uppgår till drygt 40 000 från första kvartalet förra året.

Låg arbetslöshet

Arbetslösheten har kvarstått på en fortsatt relativt låg nivå. I mars var antalet arbetslösa 65 000 enligt arbetskraftsundersökningarna. Det motsvarar 1,6 procent av arbetskraften. Arbetslösheten för männen är i stort sett oförändrat från i fjol. Däremot har arbetslösheten stigit påtagligt för flickor under 20 år. I mars var drygt 7 procent av flickor under 20 år arbetslösa, en uppgång med 2 procentenheter från i fjol. För hela ungdomsgruppen i åldern 16—24 år har arbetslösheten ökat från 3,0 procent i fjol till 3,6 procent i mars. För ungdomarna var därmed arbetslösheten i mars 3 gånger större än för övriga. Under första kvartalet var i genomsnitt 30 000 ungdomar arbetslösa, 3 000 fler än ett år tidigare. Genom arbetsmarknadspolitiska insatser har en större ökning av ungdomsarbetslösheten kunnat hindras. Ett betydande antal ungdomar finns nu i beredskapsarbete och arbetsmarknadsutbildning.

*

I länsarbetsnämndernas rapporter om arbetsmarknadsutsikterna, framträder bilden av en fortsatt svag industrikonjunktur. För det närmaste halvåret kan några säkra tecken på en markerad konjunkturuppgång inom industrin inte noteras. Även beträffande senare delen av 1977 uttrycker många nämnder en stor osäkerhet om konjunkturutvecklingen.

PKbanken ligger bra till.

Broschyr om rökning

"Tobaksrökning och hjärt-kärlsjukdomar" heter en broschyr, som Nationalföreningen ger ut i ett aktuellt ämne. Författaren, docent Lars Wilhelmson vid Sahlgrenska sjukhuset, Göteborg, ger i lättfattlig form en del värdefulla upplysningar och råd och visar också ett sk. nomogram, med vars hjälp man själv kan räkna ut hur stor risken är för en man i 50-årsåldern att drabbas av hjärtinfarkt.

Vi tror att allmänheten kan ha intresse av broschyren.

Broschyren kan rekvireras till ett pris av kr 2:— från Svenska Nationalföreningen mot Hjärt- och Lungsjukdomar, Kungsgatan 54, 111 35 Stockholm. Vid rekvisition av mer än 10 ex. blir priset kr 1:— per ex.

FISKA FÄNGET

Som omväxling följer här en kriminell historia av Jan-Eric Wah-lén. Med önskvärd tydlighet framgår att det finns gränser även för hur långt en pinad äkta man kan drivas. Och att snålheten bedrar visheten naturligtvis.

Kraftverket hade dämt upp i den trögflytande ån någon gång på tjugotalet. I Ekdalen hade bildats ett sjösystem mellan de låga kullarna. Som små sockertoppar låg dessa ekskogsklädda kullar utspridda mellan sjöarna. Det var en naturskön trakt. Några sommarvillor hade hunnits med innan totalförbud infördes av kommunen.

Det blev ett naturreservat av Ekdalen. Fisket var fritt. Camping fick förekomma efter förfrågan hos markägaren. Men någon mer bebyggelse skulle det inte bli.

Erik i Västerhult hade växt upp på sin gård. Fadern hade drivit ett litet jordbruk. De små åkertegarna var nu sjöbotten. Mycket ståhej hade det varit för femtio år sedan vid kraftverksbygget. Men kommunen hade gett efter. Många nya arbetstillfällen hade skapats.

Erik arbetade på kraftverket. På fritiden brukade han de små åkerlappar som fanns kvar. Dessutom var han en hängiven fiskare. Både med kast-

spö och nät. Gädda och gös gick till i sjöarna. Ål fångade han hela efter sommaren och hösten.

Ekdalen var en idyll. Sommargäster sökte sig dit och fick logi i gårdarna. Men nu frampå höstkanten var det bara den bofasta befolkningen kvar. Några gårdar utspridda runt sjön.

När kraftverket dämde upp hade markägarna fått bra betalt för sina magra åkrar. Erik i Västerhult hade lagt undan pengar när han övertog gården efter sina föräldrar. Ensamt barn var han och förutom detta hade han gift sig till en icke föraktlig förmögenhet.

Egentligen hade han inte behövt an-

ställningen på kraftverket. Men han trivdes med det fria jobbet med röjning av kraftledningsgator. Han trivdes över huvud taget med tillvaron.

När han fick vara ensam i naturen...

Hemma var det så och så med trivseln. Lisbeth var av naturen otillfreds och gnatig. Höll hårt om de pengar hon fört med sig i boet. Även om de pengar som fanns dessförinnan och de som flöt in.

Erik hade varit nog oförsiktig en gång i ungdomens förälskelse, att låta henne ta hand om ekonomin. Nu satt hon som en ruvande skrock på bankböckerna och det kapital som förvarades i brandsäkert skrin. Allt skulle man inte ha på banken, var hennes paroll. Då blev det bara trassel och förmögenhetsskatt. Så de pengar som fanns på bankböcker var en ringa del av förmögenheten.

Erik kunde aldrig förlika sig med hustruns omåttliga snålhet. Pengarna var en gud för henne. Han hade länge närt en dröm att bygga en fiskedamm hemma på gården. Plantera in ädelfisk och hyra ut fiskeplatser till turisterna, som flödade in över Ekdalen i en allt stridare ström. Det fanns pengar i projektet.

Men att övertala hustrun var förspilld möda.

— Sämt strunt, var hennes stående kommentar. Nog finns det bättre sätt att använda slantarna.

Eriks svar var bittert vid dessa tillfällen. Men svaret var alltid lika entydigt:

— Sitt du på pengarna tills dom ruttar i arslet på dej...

Lisbeth hade bara ett skevt leende till replik. Hon satt lika säkert på det låsta skrinet.

Erik gick ofta i funderingar över hur han skulle komma åt pengarna. Det fanns inte många vägar att gå. Och de som fanns var riskabla och

svårframkomliga. Inget avtal i deras äktenskap fanns heller om gemensam eller enskild egendom.

Det fanns bara ett sätt för honom... Att hustrun dog.

Så långt kommen i sina funderingar hade Erik alltid backat ur. Men det sista året hade tanken tagit allt fastare form. Lisbeth brukade alltid vara med ute på sjön och hjälpa till med nät och ålryssjor. Han rodde och hon vittjade.

Vid flera tillfällen den senaste tiden hade han suttit med åran beredd. Bara en rejäl stöt i nacken med årbladet och han skulle vara ensam herre på täppan. Kunna bygga sin fiskedamm. Sitta hemma på bryggan och häva in pengar varje sommar. Njuta av stillheten och friden. Bara se förnöjsamma ansikten omkring sig. Semesterfirare med fluga och drag i blicken.

Men han hade bara måttat. Modet hade svikit. Lisbeth hade ingenting märkt eller förstått. Trodde han...

Kvällen det hände hade föregåtts av ett ordentligt gräl. Det var inte ofta de två rök ihop. Grälets orsak var förstås Lisbeths omåttliga snålhet. Det hela var en bagatell som alla gräls upphov. Erik hade bett om pengar till en ny overall. Lisbeth hade plockat fram en gammal och lappad historia ur en byrålåda. Klädd i denna skapelse hade Erik mest påmint om en clown på cirkus. Många ord blev inte sagda, men de som sades var hårda.

När Lisbeth i skymningen stod böjd över en ålryssja föll slaget. Det var hårt och direkt bedövande. Lisbeth släppte ryssjan och gled ner på aktertoften med huvudet hängande utanför kanten. Erik lossade repet till ankaret, som bestod av en stor stenbumling. Han surrade det smäckra nylonrepet ett par varv om Lisbeths fötter och lämpade över kroppen.

Med ett bubblande ljud försvann hustrun.

För alltid trodde han...

Erik flyttade sin ålryssja till en annan del av sjön. Han la inte särskilt märke till platsen.

Hemma igen tog han fram penningsskrinet. Nyckel hade han inte till det. Men vad gjorde det? Något skrin skulle aldrig finnas mer i huset.

Erik i Västerhult kände sig upprymd. Ingen hustru — inget gnat. Hon reste bort bara, skulle han säga till grannarna. Hon trivdes inte längre här.

Med mejsel och hammare gick han lös på skrinet. Det var en enkel sak att slå sönder låset. Allt gick så lätt. Chocken kom när han lyfte på locket. I skrinet fanns bara en papperslapp. Med Lisbeths bakåtlutande stappar lyste skriften emot honom som ett hän:

”Eftersom jag märkt att du traktar efter mitt liv, bär jag sedan en tid besparingarna i ett bälte runt midjan. För att du tänker dränka mej i sjön har jag redan insett. Med en black om foten. Där ligger pengarna i säkert förvar hoppas jag...”

Erik satt förlamad. Ute föll skymningen. Snart var det mörkt. Han rusade ut och ner till båten. Så tillbaka igen och hämtade en dragg i sjöboden.

I gryningsluset upptäckte närmaste grannen hur Erik rodde fram och åter ute på sjön. Efter båten släpade en grov lina. Grannen rev sig i skallen, skakade ur sista droppen och gick in till sin hustru. Han kröp ner i sängvärmens muttrande:

— Nu har Erik fått fnatt...

Kanske rör Erik i Västerhult fortfarande fram och åter i Ekdalens sjösystem. För någon fiskedamm för turisterna har det inte blivit. ■

Pristagare

bildkruss nr 4

1:a pris kr 50:— Ingrid Pettersson, Svedenborgsgatan 32 A, 753 35 Uppsala

2:a pris kr 25:— Bengt S Bengtsson, Sköldmövågen 15, 281 00 Hässleholm

3:e pris kr 15:— Lisette Forsberg, Box 224, 950 55 Sangis.

Ett tryggt stöd i en svår stund

Stockholms

ELDBEGÅNGELSEFÖRENING

Ombesörjer både eldbegångelse- och jordbegravningar. Utan enskilt vinstintresse.

Huvudkontor: Sveavägen 116 vid Odengatan

15 16 60

Söder: Ringvägen 127

40 58 59 eller 40 58 76

Folkungagatan 104 (vid Renstiernasgatan)

43 66 17

Kungsholmen: Hantverkarg. 28

Sollentuna: Sollentunav. 118 96 26 25

(AB Öhmans begr.byrå)

53 33 75

Hägersten: Blommensbergsv. 127

Östermalm: Valhallav. 143

63 40 61

vid Hägerstensv.

18 65 00

Handen: Källv. 20 B

777 22 10

Järfälla: Ombud fru G. Hahn 0758/108 00

Märsta: Ombud. Stationsg. 3 0760/191 00

Göteborg: Chalmersg. 21 031/20 21 30

Rådgivning och dödsfallsanmälan efter kontorstid 08/59 67 00

Hjärtats Dag i Jönköping

Jönköpings-ortens Konvalescentförenings Hjärtats dag-kampanj startade med att inbjuda till informationsmöte måndagen den 2 maj på Sofiagården. Efter den landsomfattande kampanjens final i Huskvarna folkets park den 12 juni har Jönköpings läns befolkning fått veta vad Hjärt- och lungsjukas föreningar arbetar och står för, rapporterar Hadar Hallin.

Föreningens ordförande Ann-Britt Svensson hälsade en fulltalig publik välkommen. En sångcirkel inom pensionärsföreningen av SFRF inledde programmet med några vårsånger, varefter förbundets nya bildserie om högt blodtryck visades. Bilderna fick omdömet att vara åskådliga och informativa.

Kvällens speciella gäst docent Sven Nilsson gav därefter en utförlig redogörelse för hjärt- och kärlsjukdomarnas utbredning. Numera har tuberkulosen, genom antibiotikan och bättre hygieniska förhållanden trängts tillbaka och är för närvarande helt under kontroll. I stället har den tekniska utvecklingen skapat stress med

ökade hjärt- och kärlsjukdomar som följd och gjort att dessa fått övertaga ställningen som den stora folksjukdomen. Hjärtsjukdomarna svarar i dag för mer än hälften av alla dödsfall i vårt land och varje år drabbas 40 000 svenskar av hjärtinfarkt.

Docent Nilsson berörde så de riskfaktorer som disponeras för hjärt- och kärlsjukdomarna. Blodfett och kolesterolets betydelse belystes där det visar sig att vissa människor har större disposition för infarkt än andra. Slutligen gavs en bred exposé över behandlingsformerna såväl medicinskt som kirurgiskt, där man de senaste tjugo åren gjort stora framsteg vilket gör att man nu kan nå goda resultat. De psykologiska faktorerna bör också beaktas. En jämnare livsrytm med riktigt anpassad vila och rekreation med undvikande av ilska och aggressivitet vill docenten rekommendera.

Som avslutning visades bildserien "Detta är RHL" och Ann-Britt kunde avtacka de medverkande och påminna om lokalavdelningens aktiviteter under sommaren och kommande höst.

I anslutning till mötet var också en utställning anordnad som visar den mångskiftande verksamhet förbund och lokalavdelningar utför. ■

En mångårig styrelsemedlem, Margit Bergström, som av hälsoskäl av sagt sig omval, avtackades för det arbete hon nedlagt i föreningens styrelse.

Efter en paus med kaffedrickning höll förbundsordförande Bo Martinsson, numera Norrköpingsbo, ett uppskattat anförande, där han berättade om det arbete förbundet utför på riksplanet för de hjärt- och lungsjuka.

Bl. a. arbetar man hårt för att få till stånd *hjärtdispensärer*, en i likhet med lungdispensärerna, stående organisation med fasta läkare, vilket skulle innebära att hjärtpatienterna hela tiden kan vända sig till samma läkare, i stället för att som nu kanske få byta läkare varje gång.

Vidare arbetar förbundet för att samhället skall tillhandahålla tekniska hjälpmedel, t.ex. luftrenare, i de fall läkare anser att behov föreligger. F.n. får patienten själv, ev. med ekonomiskt bidrag från förbund eller förening, själv stå för anskaffandet.

Förbundet går under maj och juni ut med en kampanj i hela landet i syfte att sprida information om de hjärt-sjukas problem, och uppmanar alla lokalavdelningar att delta.

Kampanjen går under beteckningen "Hjärtats Dag" med mottot: med hjärtat för hjärtat.

Martinsson avslutade sitt anförande med att betona vikten av att rikta allmänhetens intresse på de problem människor med osynligt handikapp har. Förbundet försöker få ut så mycket information som möjligt om sin verksamhet i press, radio och TV. Bl. a. har man fått en radiohjälp-period 15/2—31/3 1978. Vi får alla hoppas att alla dessa ansträngningar skall ge resultat.

Mötet avslutades med att några av föreningens medlemmar underhöll med sång och musik. ■

Möte i Norrköping

De Hjärt- och Lungsjukas förening i Norrköping har hållit sitt årsmöte i sparbankens möteslokal Skillingen. Ett 75-tal medlemmar infann sig, skriver Thoris Nilsson.

Karl Olof Tegnér hälsade välkommen, varefter K. E. Bohman rapporterade om utredningen angående Kolmårds-sjukhusets framtida användning. Han framhöll att föreningen energiskt ar-

betar för att få igenom kraven på 50 st vårdplatser för lungmedicinsk eftervård av tbc-, bronkit- och allergipatienter.

Till styrelse för verksamhetsåret valdes:

Karl Olof Tegnér, ordf.

Karl Erik Bohman, kassör

Övriga ledamöter: Maj Tegnér, Ulla Hellman, Sven Breikert.

Mer kultur till handikappade

- Den kommunala verksamheten får inte utestänga personer med handikapp.
- En plan bör utformas av varje kommunalt organ för en anpassning av verksamheten till handikappades behov.
- Kommunala handikapprådet, KHR, bör få i uppdrag att följa de åtgärder som görs för att göra kulturen tillgänglig för handikappade och bistå de olika kommunala organen och kulturinstitutionerna med råd och hjälp i verksamheten.

Detta är huvudkraven i en motion av Rolf Utberg (s), till Stockholms kommunfullmäktige, där han påpekar att skall kulturen göras tillgänglig för handikappade så måste det till en rad åtgärder.

Det är äntligen dags att sluta betrakta handikappade som några alldeles särskilda varelser med alldeles speciella behov, skriver Rolf Utberg. Handikappade har precis samma behov som andra medborgare, men på grund av handikapp kan dessa behov inte tillfredsställas. För att de handikappade tex skall få del av kulturella upplevelser krävs en rad åtgärder på olika områden.

Eftersom det handlar om länge eftersatta behov är det inte möjligt att över en natt uppnå jämställdhet för handikappade i detta avseende, men man bör utgå från bl a dessa utgångspunkter:

- Varje gång man startar en ny verksamhet eller utvidgar en redan befintlig verksamhet bör man använda sig av den kunskap som finns idag så att verksamheten anpassas till medborgarnas verkliga utrustning och förmåga.
- Redan pågående verksamhet måste anpassas successivt till handikappade både vad gäller innehåll och miljömässiga förutsättningar.
- Verksamheten skall ske inom den reguljära verksamheten — och den får inte vara segregande.

Vad behöver då göras?

Ja, på biblioteken som ju når de flesta av kommunens invånare bör man förmedla lån av talböcker, en central inläsningstjänst bör inrättas för de synskadade, "Boken kommer"-verksamheten bör byggas ut, LL-böcker bör gå att låna, hörslingor bör finnas på varje bibliotek, miljön bör anpassas till rörelsehindrade och allergiker osv. Kulturinstitutionerna — teatrar museer, utställningar — bör inleda samarbete med handikapporganisationerna för att praktiskt kunna anpassa utbudet, tex avsätta en stunds introduktion före några föreställningar för exempelvis synskadade, döva osv. Teckentolk bör också finnas med. Vid utställningar måste det ges möjlighet till

att kunna "se" med fingrarna.

Inom folkbildningen bör en samordning mellan folkbildningsorganisationerna och den kommunala vuxenutbildningen ske för att man ska få en mer framgångsrik uppsökande verksamhet. Många handikappade når man inte idag.

Alla lokaler skall nu i enlighet med byggnadsstadgan anpassas både vid ny- och ombyggnad. Men det finns lokaler som inte är aktuella för ombyggnad ännu och därför bör man göra en inventering av deras tillgänglighet och göra en plan för en successiv anpassning.

Hemtjänstverksamheten med tex

Forts s 22

PRESSKOMMUNIKÉ

från

DHR, De handikappades riksförbund

HCK, Handikappförbundens centralkommitté

Sveriges LION

Med anledning av den senare tidens debatt i massmedia angående frivilliga insatser på handikappområdet har företrädare för DHR, De handikappades riksförbund, HCK, Handikappförbundens centralkommitté och Sveriges LION sammanträtt.

Därvid har de olika organisationerna kunnat klarlägga och redovisa sina uppfattningar på frivilligarbetet.

Senare tids debatt har skapat vissa missförstånd om organisationernas verkliga ståndpunkter.

Vi har gemensamt funnit att frivilliga insatser alltjämt är behövliga. Samtidigt måste de ha den karaktären att samhället icke får anledning undandra sig ett ökat ansvar för att allmänna rättigheter även skall nå handikappade.

Varje enskild kan göra insatser till nytta för handikappade genom att solidariskt stödja handikapprörelsens strävan och via frivilliga bidrag. För att bryta många handikappades isolering och skapa en medmänsklig kontakt behövs också enskildas medverkan. Samtidigt fastslogs att all sådan verksamhet måste bedrivas med respekt för den enskildes integritet.

Vi har funnit överläggningen värdefull och att det finns stort behov av gemensamma insatser. Därför kommer fortlöpande överläggningar att äga rum på centralt plan. Vi vill samtidigt rekommendera att motsvarande kontakter utvecklas på det lokala planet.

Stockholm 1977-05-13

Enligt uppdrag

Nils Gustavsson

DHR

De handikappades
riksförbund

Rolf Utberg

HCK

Handikappförbundens
centralkommitté

Per Sillén

Sveriges LION

Svar från statsråd

Från biträdande socialministern Ingegerd Troedsson har inkommit följande replik med anledning av ledaren i nummer 5. På grund av inläggets längd, den förestående pressläggningen och vår obenägenhet att korta ned artikeln, återkommer vi med de önskade synpunkterna på statsrådets insatser i nästa nummer.

"Med förvåning har jag läst ledaren Värna om välfärden i Status nr 5. — Vårt nya statsråd Ingegerd Troedsson — heter det där — visar dessutom en beredvillighet att skära ned våra sociala förmåner som är minst sagt missklädsam, om man nu vill uttrycka sig skonsamt.

Eftersom jag inte med bästa vilja i världen kunde erinra mig någon beredvillighet från min sida att skära ned sociala förmåner kontaktade jag ledarskribenten Lars-Erik Hult och hade ett mycket trevligt telefonsamtal med honom. Inte heller han kunde emellertid på rak arm erinra sig något enda av de av mina uttalanden, propositioner, utredningsdirektiv eller handlingar i övrigt som ändå måste ha varit grunden för påståendet i ledaren.

Jag undrade om det möjligen kunde vara fördubblingen av ersättningen till handikapporganisationerna som avsågs — men det var det inte.

Ej heller den 43-procentiga ökningen av ersättningen till landstingen från försäkringskassorna eller den mycket kraftiga satsningen från regeringens sida på att stödja hemsjukvården.

Uppenbarligen var det inte heller mina upprepade påpekanden om att sjukvården, äldrevården och barnomsorgen framöver måste räkna med en växande andel av våra gemensamma tillgångar som avsågs, eller mina påpekanden om att det är viktigt att inte lägga nya pålagor på landstingen i form av högre arbetsgivaravgifter än absolut nödvändigt.

Jag antar att det inte heller var det förhållandet att jag som sakkunnig utsett docenten och lungläkaren Olle Hillerdal — mångårig ledamot av Riksförbundet för hjärt- och lungsjuka, som var så missklädsamt.

Kan det möjligen vara påpekat att vi som är någorlunda friska och i aktiv ålder inte kan räkna med att få allt större andel av vår konsumtion subventionerad av samhället? Men det är ju just det som är en nödvändig förutsättning för en tillräckligt kraf-

tig satsning på barnen, de äldre, sjuka och handikappade.

I ledaren påstås också att 'man har en känsla av att Troedsson för länge sedan tappat kontakten med den vanliga människans vardag'. Ända fram till regeringsskiftet behöll jag en rad sociala uppdrag i min hemkommun, vilka jag som statsråd dessvärre nödgades avsäga mig. En av anledningarna till att Hillerdal utsetts är just den att han på halvtid kan fortsätta sitt arbete på Akademiska sjukhusets lungklinik och därmed har fortlöpande kontakt med den sjuka människans vardag.

Det erkänns också allmänt att vi på socialdepartementet får betydligt fler brev och tar emot betydligt fler uppaktningar från sjuka och handikappade än på den gamla regeringens tid. Jag är också mycket glad över dessa fina kontakter med dem vårt arbete gäller.

Jag är mycket tacksam för konstruktiv kritik — sådan är helt outhärlig för vårt arbete — men jag är nog också tacksam att slippa svepande omdömen utan minsta belägg för social nedrustning eller bristande kontakt med den vanliga människans vardag. Det är liksom en fråga om fair play.

Med hopp om ett gott samarbete framöver med Riksförbundet för hjärt- och lungsjuka liksom med Status nya redaktör vill jag önska både förbundet och honom all framgång i deras fortsatta arbete."

Ingegerd Troedsson

KULTUR...

Forts fr s 21

ledsagarhjälp till kulturella evenemang bör byggas ut.

Institutionerna, där många handikappade måste bo, bör öppnas mot kulturlivet.

De synskadades i Stockholm taltidning "Örjansbandet" som utkommer en gång i veckan bör ges resurser för att kunna utkomma med fler nummer per vecka.

Det finns en rad områden där det alltså är tekniskt och praktiskt möjligt att göra en anpassning till handikappades behov. Det är ingen ursäkt för bristande anpassning att det finns begränsningar i de handikappades delaktighet i kulturlivet — en blind person kan inte gärna begära att få se en balettföreställning — och en döv kan inte begära att få lyssna till radio.

Motionen är en utmaning till alla dem som vill, att ett rikt och allsidigt kulturutbud skall nå och engagera alla medborgare. ■

FAMILJENS...

Forts fr s 9

skapskonflikter, där mamman helt engagerar sig i sitt sjuka barn och undviker maken eller denne drar sig undan, därför att han inte "duger" att sköta barnet.

Skolären

Skolären medför delvis nya problem. Det sjuka barnets starka beroende av föräldrarna kan medföra svårigheter för att klara sig själv — ständigt i skolarbete och bland kamraterna. Det kan kännas bittert för barnet att inte orka hänga med kamraterna. Föräldrarnas oro för barnet kan göra det svårt för dem att uppmuntra sitt barn till självständighet. Det är inte ovanligt att läraren känner oro inför svaret att ha ett sjukt barn i sin klass. Det är viktigt med en intensiv samverkan mellan föräldrar, skolfolk och dem, som inom sjukvården är ansvariga för barnet.

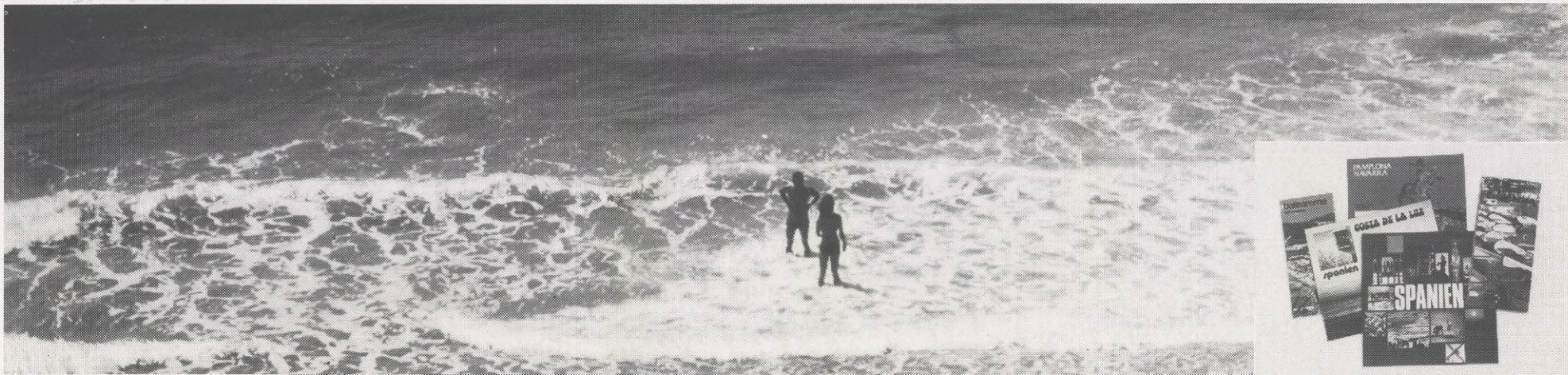
Det är vår erfarenhet att barnet först vid 9 års ålder på allvar börjar inse vidden av sjukdomen eller handikappet. Inte sällan reagerar barnet med depression eller anklagelser mot föräldrarna — "varför skall just jag vara sjuk?" Det kan vara svårt för föräldrarna att hjälpa barnet genom denna sorg, därför att det gör så ont i dem själva.

Svårt bli vuxen

För sjuka eller handikappade tonåringar är ofta frigörelseprocessen försvårad. Tonåringen är så medveten om sin sjukdom, att det kan kännas otänkbart att bli vuxen och klara sig utan föräldrarnas stöd. Föräldrarna, som anpassat sig till att ständigt se till att deras sjuka barn mår bra och inte utsätts för risker, kan uppleva det som en stor och svår omställning att låta tonåringen ta ansvar, initiativ och risker på egen hand. De redan så prövade föräldrarna kan ha svårt att orka med tonåringens normala aggressivitet. Såväl hos föräldrar som hos tonåringar kan man därför se depressiva reaktioner.

Då man på detta sätt ser på ett barns känslomässiga utveckling och mognadsprocess, finner man att alla de känslor, som sjukdomen ger upphov till, kan inverka på och komplicera utvecklingen, oftast till ett starkt beroende. Vi tror att riskerna minskar, om föräldrar får information och kunskap även om känslomässiga förhållanden, och om de får stöd och hjälp i krissituationer, som mer än en gång kan uppstå under barnets uppväxt. ■

Sakta vaknar man till sina sin-
nen och drar längtansfullt in
de spännande dofterna, den
mjuka fuktigheten och alla
ljud. Huden doftar av sol, hå-
ret luktar hav och salt. Till sist
inser man att man inte dröm-
mer utan att man är där, i
Spanien på semester!

Tänk känslan när man försik-
tigt öppnar fönstret eller bal-
kongdörren, lite orolig för om
solen kommer att skina eller
inte. Men den skiner. Man
blickar ut över ett oändligt
blått hav och mjuka sandsträn-
der där hängivna soldyrkare
redan parkerat sig. De ligger
där, bruna och läckra — i alla
fall de som varit här minst en
vecka innan man själv kom ner!
Barn leker i vågorna eller plas-
kar i poolen och skratten kling-
ar och allt känns så hemma,
så riktigt men ändå spännan-
de internationellt . . .

Portarna till de små spanska
butikerna slås upp och sprider
förföriska dofter av saltorkad
skinka och hemlighetsfulla
kryddor. Några bilar tutar och
en omsvärmad lerkruksförsäl-
jare stannar med sin åsna på
torget. Framför de vita hus-
väggarna prunkar hibiskus och
blåeld.

Tänk den första frukosten, när
man kliver ut på den egna ter-
rassen i bara morgonrocken.
Man sträcker på sig, luften
känns som en smekning. Vilket
morgonmål!
Vilken hisnande känsla när
man rusar ut barfota i den heta
sandens och försöker snappa åt
sig den bästa solstolen eller när
man låter det ljumma, salta

vattnet smeka ens brännande
hud. Eller när man går över
golfbanan med solen i nacken...
Eller varför inte ett parti ten-
nis? Känna sig proffsig och hur-
tig, eller bara slö och lat och
njuta av att göra ingenting.
Tänk att vakna och veta att
ännu är det bara morgon i
Spanien!

EN MORGON I SPANIEN

SMAKBITAR GRATIS!

Vill ni veta mer om Spanien som
turistland? Skicka bara in ku-
pongen, så får Ni utförliga pro-
spekt eller tala med en auktorise-
rad resebyrå om olika alternativ.

Spanska Statens Turistbyrå
Sveavägen 35, 111 34 Stockholm
Telefon: 08-11 90 20, 11 90 30

Skicka prospekt om de resmål jag
kryssat för.

- Balearerna Costa del Sol
 Costa Blanca Costa Brava
 Costa Dorada Kanarieöarna
 Madrid/Barcelona
 Övriga Medelhavskusten
 Historiska Spanien

Jag vill veta mer om

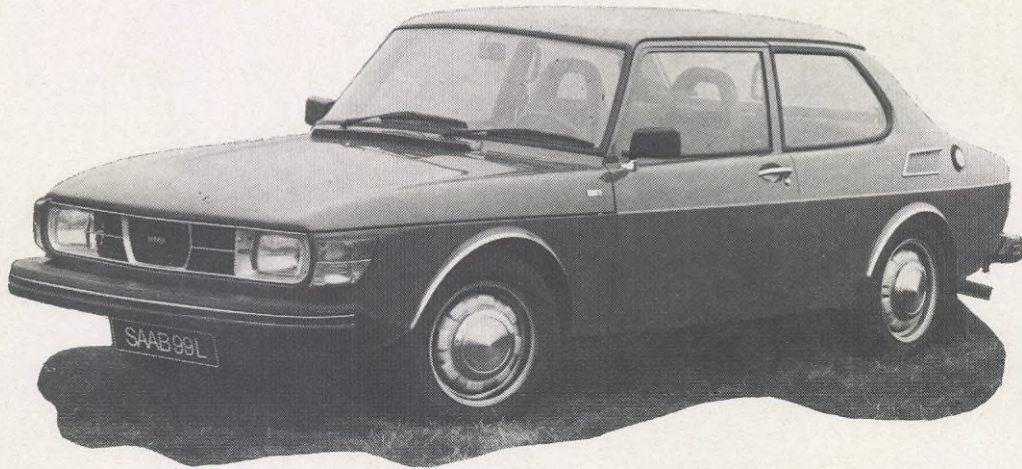
Namn

Adress

Postadress

Toppvinst i Hjärtlotteriet 1977

SAAB 99 L 2,0 CM2 1977 års modell

Dessutom

Autobianchi A 112E (personbil)

Luxor färg-TV Magnat 26" o. Dukat 18"

Symaskin Elnita ZZ 24

Luxor klockradio Colibri

Bonniers trebandslexikon

Cabinväskor

Kenwood kaffeautomater

Agfa pocketkameror

Linnevaror, hushållsartiklar m m, m m

**Inga väntans
tider!**

•
Dragning verkställd före
lottförsäljningens början

•
**Ni ser genast om
lotten ger vinst!**

7.860 värdefulla vinster

De hjärt- och lungsjukas Rikslotteri 1977 — Hjärtlotteriet

Härmed beställes

..... st. lotter à 5:— att sändas mot postförskott
+ porto eller

..... st. lotter à 5:— att sändas varje månad
fr o m juni t o m sept. 1977 mot postförskott +
porto.

Dragningslista medföljer gratis.

Namn .....

Adress .....

Var god texta!

Sänd ej pengar med denna rekv.

Status 6/77

Frankeras
med
brevporto

Hjärtlotteriet

Box 3196

10363 Stockholm

~~~~~  
LOTTPRIS 5 KRONOR  
REKVIKERA NU  
~~~~~

**Sammanlagd vinstsumma
över 450.000:—**

Vid rekvisition av minst 5 lotter i sam-
sändning — portofritt.

Minst en lott till varje familjemedlem
ökar familjens vinstchans!